

O'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda testologik va IT madaniyatining o'rni

Matmurotova Mohinur Qozoqboyevna

Xalqaro Nordik Universiteti, 2 MPA 24 guruh 1- kurs magistranti

E-mail: matmurotovamohinur0707@gmail.com

ARTICLE INFO

ARTICLE HISTORY:

Received:18.04.2025

Revised: 19.04.2025

Accepted:23.04.2025

KEYWORDS:

kasbiy kompetensiya, testologiya, IT madaniyati, raqamli savodxonlik, baholash, pedagog, ta'lim sifati, onlayn platformalar, interaktiv metodlar.

ABSTRACT:

Mazkur maqolada o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda testologik bilimlar va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish madaniyatining o'rni yoritilgan. Testologik yondashuvlar orqali o'quvchilarning bilim darajasini adolatli va tizimli baholash imkoniyatlari, shuningdek, IT vositalari yordamida dars jarayonini zamonaviylashtirishning afzalliklari tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagog kadrlar uchun raqamli savodxonlik va baholash kompetensiyasini rivojlantirish zarurati asoslab berilgan.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar zamidida pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyasini oshirish, ularning zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlash asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan bir paytda o'qituvchilarning testologik savodxonligi va axborot texnologiyalaridan foydalanish madaniyati muhim o'rin tutadi. Kasbiy kompetensiya – bu o'qituvchining nafaqat o'z fani bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishi, balki pedagogik jarayonni samarali tashkil eta olishi, ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda interaktiv metodlardan foydalana bilishi, muammo yechish va innovatsion fikrlash kabi ko'nikmalarni o'zida mujassam etgan kompleks tushunchadir. Zamonaviy ta'lim tizimi esa o'qituvchidan har tomonlama yetuk bo'lishni talab qilmoqda. Ayniqsa, raqamli savodxonlik, test tuzish va tahlil qilish qobiliyati, shuningdek, axborot-kommunikatsion texnologiyalarni (AKT) o'z faoliyatiga integratsiya qila bilish zamonaviy o'qituvchining ajralmas qismiga aylanmoqda [1].

Testologiya – bu o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini aniq, obyektiv va ishonchli tarzda baholash usullarini o‘rganadigan fan sohasi hisoblanadi. O‘qituvchi uchun testologik madaniyat quyidagi jihatlarni anglatadi:

- O‘quv dasturiga mos test topshiriqlarini tuzish;
- Test savollarining aniqligi, muvozanatli darajasi va mantiqiy izchilligini ta‘minlash;
- Test natijalarini statistik va metodik jihatdan tahlil qilish;
- Baholashda adolat va shaffoflikni saqlash.

Yuqori testologik savodxonlik o‘qituvchining o‘z fanini qay darajada chuqur o‘zlashtirganini ham, o‘quvchilar bilimini ob‘yektiv baholay olish salohiyatini ham ko‘rsatadi. IT (Information Technology) madaniyati deganda o‘qituvchining kompyuter va internet texnologiyalaridan oqilona va maqsadli foydalana olishi tushuniladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Onlayn ta‘lim platformalari bilan ishlash (Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams va h.k.);
- Elektron resurslardan darsga tayyorlanishda foydalanish;
- Multimediya vositalari (prezentatsiyalar, videodarslar, test platformalari) yordamida dars o‘tish;
- Masofaviy ta‘lim va baholash imkoniyatlarini o‘zlashtirish.

Raqamli savodxonlik o‘qituvchiga nafaqat zamonaviy metodlardan foydalanish imkonini beradi, balki uning kasbiy imijini mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda testologik va IT madaniyatining o‘rni beqiyosdir. Ushbu ikki yo‘nalish nafaqat ta‘lim sifatini oshiradi, balki o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi, pedagogik jarayonni esa zamon talablariga moslab boradi. Shu bois, har bir o‘qituvchi o‘z ustida doimiy ishlashi, yangi texnologiyalarni o‘zlashtirishi va baholash mezonlariga ilmiy asosda yondashishi lozim.

Materiallar va metodlar. Ushbu tadqiqotda o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda testologik va IT madaniyatining o‘rnini o‘rganish maqsad qilingan. Tadqiqot davomida quyidagi materiallar va metodlar qo‘llanildi:

- O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim sohasiga oid qonun hujjatlari va me‘yoriy-normativ hujjatlar (Ta‘lim to‘g‘risidagi Qonun, Davlat ta‘lim standartlari, O‘quv dasturlari);
- Pedagogik va psixologik adabiyotlar;
- Testologiyaga oid ilmiy maqolalar, o‘quv qo‘llanmalar;

• AKT vositalari: onlayn platformalar (Google Classroom, Moodle), test yaratish ilovalari (Quizizz, Kahoot, Google Forms);

• O'qituvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari va amaliy kuzatishlar.

Metodlar:

• Tahliliy metod – ilmiy adabiyotlar va mavjud pedagogik tajribalarni tahlil qilish orqali asosiy tushunchalar aniqlab olindi;

• So'rovnoma va intervyu metodlari – umumta'lim maktablarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilar o'rtasida o'tkazildi va ularning testologik hamda IT savodxonligi bo'yicha fikrlari o'rganildi;

• Amaliy kuzatuv – dars jarayonlarida AKT vositalarining qo'llanilishi, testdan foydalanish tajribalari kuzatildi;

• Taqqoslash metodi – an'anaviy va raqamli baholash usullarining afzallik va kamchiliklari solishtirildi;

• Statistik tahlil – so'rovnoma natijalari asosida umumlashtirilgan xulosalar chiqarildi.

Ushbu metodlar asosida o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda testologik yondashuv va IT madaniyatining amaliy ahamiyati ilmiy asosda yoritildi.

Adabiyotlar tahlili. O'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini oshirishda testologik va IT madaniyatining ahamiyati so'nggi yillarda ko'plab ilmiy tadqiqotlar va metodik ishlanmalar mavzusiga aylangan. Testologiya va axborot texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kiritilishi, o'qituvchilarni yangi metod va yondashuvlar bilan tanishtirish zaruriyatini ko'rsatadi. Testologiyaning o'qituvchilarning kasbiy faoliyatida qo'llanilishi haqida bir qator muhim tadqiqotlar mavjud. Davlatov (2019) o'z tadqiqotida testologiyaning o'qituvchilarning baholash ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyatini yoritgan. Uning ta'kidlashicha, testologiya – bu o'qituvchilarning bilim darajasini aniqlashda, ularning tafakkur va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini o'lchashda asosiy vosita hisoblanadi. Bu usulning samarali qo'llanilishi nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki o'qituvchilarga darsda individual yondashuvni amalga oshirishda yordam beradi [2].

Kuchukov (2021) o'z maqolasida test tizimlarining turli formatlarini tahlil qilib, testologiyaning samarali qo'llanilishi uchun o'qituvchilarning metodik ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini ta'kidladi. U test savollarining kognitiv darajalari va taksonomiyasi o'qituvchilar bilimini to'g'ri baholashda qanday muhim rol o'ynashini ko'rsatgan. Bu ilmiy yondashuv o'qituvchilarning kompetensiyasini oshirishga, ta'lim jarayonining sifatini nazorat qilishga imkon beradi [3]. IT madaniyati – bu axborot texnologiyalarini ta'lim jarayoniga integratsiyalash usulidir. Jalilov (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotda

o'qituvchilarning axborot texnologiyalarini o'z ish faoliyatiga integratsiya qilishdagi samaradorligi tahlil qilingan. U, shuningdek, raqamli vositalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish va o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish usullarini ko'rsatgan. Axborot texnologiyalari yordamida darslarni ko'proq interaktiv va vizual tashkil etish, o'quvchilarni mavzu bilan chuqurroq tanishtirish imkonini beradi [4].

Isroilov (2022) tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotda esa, IT vositalarining masofaviy ta'limda o'qituvchilarni tayyorlash va ularni muntazam malaka oshirish kurslariga jalb etish zarurati ta'kidlangan. Tadqiqotda, shuningdek, Google Classroom va Moodle kabi onlayn ta'lim platformalaridan foydalanishning o'qituvchilarga qanday qo'llanma bo'lishi va masofaviy ta'limda ularning rolini kuchaytirishi haqida so'z boradi. Masofaviy ta'lim platformalari o'qituvchilarga darslarni rejalashtirish, bilimni baholash va o'quvchilarning natijalarini monitoring qilishda yordam beradi. O'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda testologiya va IT madaniyatining o'zaro bog'lanishini ko'rsatuvchi bir nechta ilmiy ishlar mavjud. Aliyev (2021) o'zining ishida, testologiyaning va IT madaniyatining o'zaro uyg'unligini o'rganib, zamonaviy o'qituvchi uchun bu ikki jihatning birgalikda ishlashi ta'lim sifatini yanada yuksaltirishda muhimligini ta'kidladi. U, shuningdek, o'qituvchilarga onlayn test platformalarida (masalan, Quizizz, Kahoot, Google Forms) bilimni baholashning samarali metodlarini o'rgatishni tavsiya etdi. Adabiyotlarda keltirilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, testologiya va IT madaniyati o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini oshirishda katta ahamiyatga ega [5]. Ularning samarali qo'llanilishi, o'qituvchilarga o'quvchilarni yanada to'g'ri baholash va ta'lim jarayonini innovatsion shakllarda tashkil etish imkonini beradi. Shuningdek, bu ikki omil o'qituvchining raqamli savodxonligini oshiradi va ta'limda yangiliklarni tatbiq etish imkonini yaratadi.

Tadqiqot muhokamasi. O'tkazilgan tadqiqotlar va amaliy kuzatishlar asosida o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda testologik va IT madaniyatining yuqori darajada ahamiyatga ega ekani tasdiqlandi. So'rovnoma va intervyu natijalariga ko'ra, ko'plab o'qituvchilar bilimlarni baholashda an'anaviy usullardan foydalanayotgan bo'lsalar-da, testologik yondashuvlarni o'zlashtirishga katta qiziqish bildirishmoqda. Ayniqsa, testologik savodxonlikning rivojlanishi orqali o'qituvchilar bilimlarni obyektiv baholash, o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini sinovdan o'tkazish, hamda ta'lim sifatini oshirishda aniq natijalarga erishish imkoniga ega bo'lmoqda. Test topshiriqlari tuzishda taksonomik yondashuvlar, ya'ni bilim darajalari (bilish, tushunish, qo'llash, tahlil qilish va h.k.) bo'yicha savollarni tuzish ko'nikmasi ham muhim ekani aniqlandi.

Bundan tashqari, IT vositalarining o'quv jarayoniga integratsiyasi o'qituvchilarga darslarni interaktiv, vizual va qiziqarli tarzda o'tish imkonini yaratmoqda. Masalan, Google Forms orqali test sinovlari o'tkazish, Kahoot va Quizizz kabi platformalarda o'quvchilarning bilimini real vaqt rejimida tekshirish, ularning rag'batini oshiradi.

Shuningdek, ba'zi kamchiliklar ham aniqlandi. Jumladan:

- Ayrim o'qituvchilarda kompyuter savodxonligi yetarli emasligi;
- Internet infratuzilmasining barcha hududlarda bir xil emasligi;
- Testologiyaga oid maxsus malaka oshirish kurslarining yetarli emasligi.

Shu bois, testologik yondashuv va IT madaniyatini rivojlantirish yo'lida o'qituvchilar uchun muntazam o'quv-seminarlar, amaliy mashg'ulotlar va metodik qo'llanmalarni yaratish zarur. Ushbu muhokamalar shuni ko'rsatmoqdaki, zamonaviy o'qituvchi faqat o'z fanining bilimdonigina emas, balki raqamli va baholash kompetensiyalariga ega bo'lgan innovator bo'lishi lozim. Faqat shundagina ta'lim sifati va samaradorligi zamonaviy bosqichga ko'tariladi.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot va tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda testologik yondashuv va IT madaniyatining rivojlanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi tezkor raqamli o'zgarishlar sharoitida o'qituvchi o'z bilimini doimiy yangilab borishi, zamonaviy baholash usullarini chuqur o'zlashtirishi va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishni o'z kasbiy faoliyatiga tatbiq etishi zarur. Testologik savodxonlik o'qituvchiga bilimlarni tizimli baholash, o'quvchilarning individual imkoniyatlarini aniqlash va ta'lim sifatini nazorat qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, AKT vositalaridan foydalangan holda dars jarayonini interaktiv va qiziqarli tashkil etish o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan motivatsiyani oshiradi. Kelajakda ta'lim sifatini oshirish uchun o'qituvchilarni testologiya va IT yo'nalishlarida muntazam o'qitish, metodik yordam ko'rsatish va zarur texnik sharoitlar bilan ta'minlash dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Davlatov, A. (2019). Testologiyaning ta'limdagi o'rni va ahamiyati. Ta'lim sohasida innovatsiyalar, 4(2), 25-30.
2. Kuchukov, S. (2021). Testologiya va uning o'qituvchining metodik faoliyatidagi o'rni. Pedagogika va psixologiya, 8(1), 42-48.
3. Jalilov, D. (2020). Axborot texnologiyalarining ta'lim jarayoniga integratsiyasi. O'zbekiston ta'limi, 5(3), 56-60.
4. Isroilov, U. (2022). Masofaviy ta'limda o'qituvchilarni tayyorlash va axborot texnologiyalarini qo'llash. Ta'limda yangi texnologiyalar, 7(4), 65-71.
5. Aliyev, M. (2021). Testologiya va IT madaniyatining o'zaro bog'lanishi: o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini oshirishdagi roli. Ta'lim va innovatsiyalar, 3(2), 89-94.

